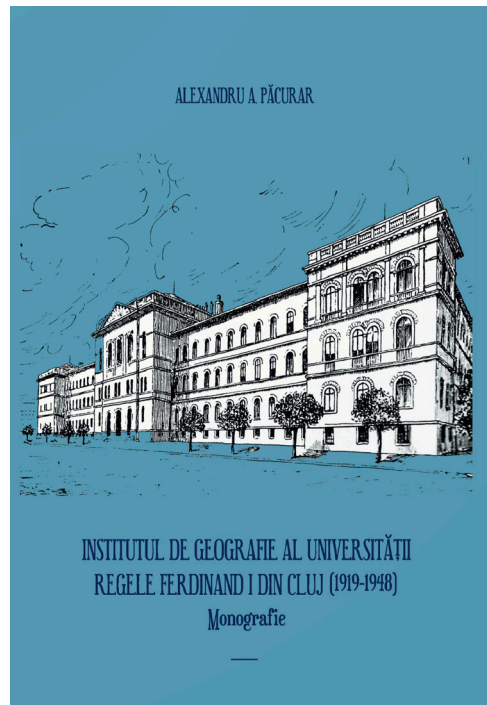

BOOK REVIEW

Alexandru A. Păcurar, *Institutul de Geografie al Universității din Cluj (1919-1948): L'Institut de Géographie de l'Université de Cluj (1919-1948). Monographie, (Geography Institute of the University of Cluj: Monography) Cluj-Napoca: Argonaut, 2023, 755 pagini*

La patru ani de la aniversarea Centenarului Școlii Geografice Clujene, ocazie cu care s-a lansat volumul omagial *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj (1922-1947)*, avându-l ca autor pe conf. univ. dr. Alexandru A. Păcurar, care, cu sârgul și pasiunea ardentă cunoscută, îmbogățește din nou literatura geografică românească cu cel de-al doilea volum închinat instituției de pe malurile Someșului Mic – monografia *Institutul de Geografie al Universității Regele Ferdinand I din Cluj (1919-1948)*.

Apărut la debutul anului universitar 2023-2024, la aceeași editură Argonaut din Cluj-Napoca, volumul cuprinde între copertele sale un număr de 755 pagini, în format mare A4, în care, pe lângă text, sunt incluse 170 de imagini, constând în reproduceri de acte și diverse afișe, respectiv fotografii, completate în mod armonios cu materiale grafice (4) și tabelare (11), precum și de trei hărți, sub formă de planșă, dintre care una este inedită, respectiv distribuția spațială a adreselor de domiciliu ale cadrelor didactice și ale personalului administrativ de la Institutul de Geografie din Cluj, în perioada 1919-1940.

Coperta cu simbolistica Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj.

Urmând șablonul cărților sale, profesorul Alexandru A. Păcurar cuprinde în partea de încheiere a lucrării un auxiliar deosebit de extins, alcătuit mai întâi din *Note* (pp. 547-646), unde roagă cititorul să „*îngăduie această diferențiere a notelor bio-bibliografice, apărută din motive obiective*” ce țin de economia cărții, întrucât a purces la o prezentare *in extenso* doar la noile personalități la care se face referire în volum, în timp ce la ceilalți, „*spațiul este mai redus*” (nota de subsol numărul 4, pagina 547), cuprinzând aproape 400 de referințe.

Pentru instituții, întocmește cu multă migală un *Indice instituțional* (pp. 647-678), iar cu răbdare, perseverență și multă atenție ne pune la îndemână un *Indice onomastic* (pp. 679-708) și un *Indice toponimic* (pp. 709-732), facilitând posibilitatea de identificare rapidă a problemelor ce vor fi urmărite.

Chiar dacă la *Bibliografie* (pp. 733-755) figurează 409 surse clasice și 186 de trimiteri spre pagini web, cea mai mare parte a informației a fost distilată din surse arhivistice inedite, pe care hazardul a făcut ca însăși autorul să le recupereze în mare parte dintr-un maldăr de molozi, salvând în ultimul moment bibliorafuri cu mii de documente din anii 1926-1935, 1939-1940 și 1947-1948; ulterior, după apariția monografiei *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj (1922-1947)*, în 2019, conducerea Facultății de Geografie i-a pus la dispoziție alte cinci bibliorafuri, tot cu documente neclasate din anii 1941-1945, în timp ce secvențele 1919-1925 și 1936-1938 au fost pierdute pentru totdeauna. Aceste viduri de informație au fost totuși suplinite de documentația găsită la Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, București, respectiv la Serviciile Județene ale Arhivelor Naționale din Cluj, Bistrița-Năsăud și Brașov.

Revenind la structura volumului, acesta debutează cu un *Cuprins* bilingv, în română și engleză (pp. 5-12), după care urmează un *Cuvânt introductiv* (pp. 13-14), semnat de Președintele Academiei Române, acad. Ioan-Aurel Pop, și o *Prefață* (pp. 15-18) întocmită de geograful bucureștean prof. univ. dr. Ioan Ianoș.

Apoi, autorului îi revine sarcina de a semna un *Argument*, format bilingv, în română (pp. 19-33) și engleză (pp. 35-49), unde face o radiografie completă asupra a ceea ce conține demersul său, împletindu-l sfios cu o dragoste genuină față de Neam și Țară, prin citate atent alese și bine inspirate.

Departa de a fi un paseist care să tânjească după existența efemeră a Institutului de Geografie al Universității Regele Ferdinand I din Cluj, o spune deschis și sincer că tocmai din cauza lipsei de prelucrare arhivistică a documentelor la care a avut acces se simte obligat ca la apariția volumului de față să le prezinte în copie (p. 31), în format electronic, făcând un mare serviciu cercetătorilor, care acum, la un click distanță, au posibilitatea de a consulta întregul corpus de documente care au stat la baza cărții sale, găzduite de biblioteca virtuală a Editurii Argonaut (cca 3 000 de acte oficiale, pe care le-a ordonat cronologic pe ani, începând din 1920 până în 1948).

Ținând cont de logica științifică în evidențierea problemei analizate, la fel ca și în volumul precedent, primul capitol – *Universitatea Daciei Superioare – Regele Ferdinand I din Cluj: înființare, organizare, misiune* (pp. 51-82) este consacrat aspectelor legate de contextul geopolitic al înființării universității, cu întreg corolarul ei de probleme organizatorice, respectiv scopul sau „misiunea” acesteia, așa cum a fost gândită de fondatori, aici menționându-i pe Regele Ferdinand I Întregitorul, Vasile Pârvan, Valeriu Braniște, Sextil Pușcariu, Ion Borcea și Șerban Lungu (p. 77).

Capitolul II – *Secția de Geografie și Institutul de Geografie ale Facultății de Științe din Cluj* (pp. 83-104), debutează cu o scurtă digresiune, în care se prezintă amănunțit baza materială a campusului universitar ce se dorea materializat, poziționat în afara orașului, aidoma modelului anglo-saxon (p. 85), după care se revine la istoricul Facultății de Științe al Universității din Cluj, cu accent pe Secția de Geografie, care cuprindea Catedra de Geografie Generală și Umană și Catedra de Geografie Descriptivă și a României, iar pentru cercetare era prevăzut un institut, format din membrii celor două catedre. Farul călăuzitor pentru aceștia a fost savantul George Vâlsan, venit de la Universitatea din Iași, pentru a pune bazele învățământului geografic superior clujean.

Capitolul III – *Misiunea programatică a Institutului de Geografie al Universității din Cluj și materializarea ei* (pp. 105-134) surprinde marile direcții de cercetare gândite și articulate de George Vâlsan, având la bază metodele de lucru ale școlii geografice franceze. Spațiul vizat pentru studiu a fost cel „*din Apusul Carpaților*”, adică provinciile geografico-istorice Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia, misiune la care s-au raliat întocmai toți membrii institutului, prin studiile lor revărsate în paginile publicației *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj – Travaux de l'Institut de Géographie de l'Université de Cluj (Romanie)*.

Capitolul IV – *Elemente ale „Memoriei” Institutului de Geografie al Universității din Cluj* (pp. 135-249), analizează perioada prodigioasă 1919-1939, numită de autor prin expresia latinească „*portentosi anni*”, unde se descriu în primă fază aspectele legate de locația institutului și eforturile de dotare ale bibliotecii acestuia, alături de întreg evantaiul vieții universitare (activitatea științifică și culturală, protecția socială a ambilor actori – universitari și studenți).

Pentru ca textul să nu devină monoton, autorul a inserat o multitudine de fotografii, hărți și reproduceri de acte, acestea din urmă fiind atât sub formă transliterată, cât și ca facsimile.

Capitolele V, *Triumful politicii revizioniste în Europa – Dezastrul cedărilor teritoriale pentru România. Refugiul secției și a Institutului de Geografie ale Universității Regele Ferdinand I la Timișoara și Sibiu* (pp. 251-281) și VI, *Refugiul Secției de Geografie a Facultății de Științe a Universității Regele Ferdinand I din Cluj și a Institutului său de Geografie la Timișoara și Sibiu* (pp. 283-411), arată calvarul rapturilor teritoriale la care a fost supusă România, cu accent pe Diktatul de la Viena, „*calamitatem pridie anni*” – 1939-1940, din care a recurs scindarea Secției de Geografie timp de un an (1940-1941), urmare a refugiului membrilor Catedrei de Geografie Fizică și a României la Timișoara, împreună cu Institutul de Geografie, ambele conduse de Vasile Meruțiu, în timp ce Catedra de Geografie Generală și Umană s-a aflat la Sibiu, sub atenta îndrumare a lui Sabin Opreanu.

În „*heroicii ani*” 1941-1944, autorul prezintă într-o manieră aproape exhaustivă eforturile care s-au făcut în perioada refugiului cu privire la dotările de mobilier și a celor necesare procesului instructiv-educativ, coroborate cu aspectele de viață universitară specifice aceluși moment, precum și legăturile de colaborare cu diverse personalități și instituții din țară și străinătate.

Într-un subcapitol consistent se reliefează contribuția vajnicilor membrii ai Institutului de Geografie din Cluj în Biroul Păcii (Laurian Someșan, Sabin Opreanu, Tiberiu Morariu, Romulus Vuia și Fabiu I. Dumbravă), activitate care a constat îndeosebi în realizarea unor monografii tematice și reprezentări cartografice (diagrame) și hărți, sub formă de planșe.

Capitolul VII – *Reîntoarcerea la Cluj. Disoluția morală și fizică a Institutului de Geografie a Universității Regele Ferdinand I din Cluj în contextul procesului alterității proletcultiste de la finele celui de-al Doilea Război Mondial, după ocuparea țării de Armata Roșie. Instituirea terorii staliniste* (pp. 413-505), zugrăvește o altă perioadă extrem de dificilă, acei „*terribles anii*” 1945-1948, în care se arată întregul itinerar al „*revenirii corpului profesoral și al studențimii clujene la Alma Mater Napocensis*”, văzut „*prin prisma documentelor arhivistice*” găsite „*în arhiva Institutului de Geografie, atât cât a mai rămas din ea, fiindcă a fost îndelung «periată»*” (p. 423). Nu sunt scăpate din vedere nici acum acțiunile de dotare ale școlii, legăturile cu instituțiile și personalitățile de seamă, participările la conferințe și congrese, excursiile didactice ș. a. m. d.

Partea tenebroasă a acestui capitol o reprezintă „*sarabanda epurărilor*” cadrelor didactice și a funcționarilor, adică ceea ce numim acum nesiguranța locului de muncă, care a atras cu sine zeci de destine frânte, între care se numără Ioan A. Vătășescu, Nicolae Dragomir, Laurian Someșan, Fabiu I. Dumbravă, ș. a.

În ultimul capitol, VIII – *Anno MCMXLVIII (1948) – Almae Matris Ferdinandae I Geographici Instituti Claudiopolitanae Universitatis Finis* (pp. 507-545), cititorul va sesiza schimbările radicale survenite în evoluția institutului pe fondul instalării noului regim al Republicii Populare Române, caracterizat prin cenzură, îndoctrinare ideologică și constrângeri de tot felul, care, în sumă, au dus la inevitabila alterare a societății românești, sub toate aspectele.

Cartea Domnului Profesor Alexandru A. Păcurar impresionează atât din punct de vedere al extensiunii, prin bogăția de informații, demonstrând eforturile colosale, de natură variată, știute doar de dumnealui, la care remarcăm, ca la fiecare apariție editorială sub semnătura sa, valențele estetice, grafica și hârtia de cea mai bună calitate, elementele indispensabile ale unei ediții de calitate.

Chiar dacă numărul exemplarelor tipărite în format clasic este redus, nu putem omite generozitatea autorului, care pune la dispoziție în mod gratuit volumul sub formă de e-book, împreună cu anexa celor aproape 3 000 de documente.

Lucrarea de față se adresează în primul rând geografilor, fiind o excelentă carte de vizită a Facultății de Geografie din Cluj-Napoca, singura instituție de profil din țară care beneficiază de o astfel de monografie, ivindu-se acum posibilitatea de a fi inclusă în premieră, în planurile sale de învățământ sub forma unui curs obligatoriu la toate specializările, nivel licență și masterat, pentru a trezi interesul și dragostea studenților săi față de trecutul acesteia, cunoscându-l în cele mai profunde straturi. Ar fi superfluă speranța ca la Școala Doctorală de Geografie să nu se continue în a scoate la lumină personalitatea și opera marilor geografi clujeni care au făcut cinste acestei școli!

De asemenea, cartea poate deveni și un instrument de lucru pentru istorici și etnografi, care pe viitor, pot prelua modelul prezentei monografii în conturarea identității altor instituții de profil.

În final, îl felicităm din suflet încă o dată în mod public pe autor pentru această monumentală lucrare, urându-i mult succes și inspirație în elaborarea celei de-a treia părți dedicată membrilor Institutului de Geografie, demers care va încununa vastul șantier început în urmă cu aproape trei decenii de cercetare.

George-Bogdan TOFAN

*Școala de Studii Avansate a Academiei Române, Institutul de Istorie „George Barițiu”
Cluj-Napoca, Școala Doctorală Istorie și Arheologie*